

Οικοφεμινισμός και Εξορύξεις (Ιστορικό πλαίσιο - Επιπτώσεις - Αγώνες)

Έρευνα/Σύνταξη: Χρυσάνθη Λύτρα , μέλος της ΟικοΦεμινιστικής Ομάδας

Ο **οικοφεμινισμός (ecofeminism)** είναι ένα θεωρητικό και ακτιβιστικό κίνημα που συνδέει την καταπίεση και την εκμετάλλευση των γυναικών με την υποβάθμιση και την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος.

Η σχέση του οικοφεμινισμού με τις **εξορυκτικές δραστηριότητες** (μεταλλεία, πετρέλαιο, φυσικό αέριο) είναι βαθιά συγκρουσιακή. Οι οικοφεμινίστριες/οικοφεμινιστές βλέπουμε τις εξορύξεις ως την απόλυτη έκφραση της πατριαρχικής και καπιταλιστικής κυριαρχίας πάνω στη φύση και τις τοπικές κοινωνίες.

Η οικοφεμινιστική θεωρία υποστηρίζει ότι το πατριαρχικό μοντέλο σκέψης ταυτίζει τη γυναίκα με τη φύση (συναίσθημα, αναπαραγωγή, παθητικότητα) και τον άνδρα με τον πολιτισμό (λογική, παραγωγή, κυριαρχία).

Στο πλαίσιο των εξορύξεων, η γη αντιμετωπίζεται ως ένας «πόρος» προς εργαλειακή χρήση και «διείσδυση».

Επίσης η γλώσσα που χρησιμοποιείται συχνά στις εξορύξεις (π.χ. «κατάκτηση» του εδάφους, «εκμετάλλευση» παρθένων περιοχών) αντικατοπτρίζει τις ίδιες δομές εξουσίας που επιτρέπουν την υποτίμηση και την κακοποίηση των γυναικών.

Δυσανάλογες επιπτώσεις στις γυναίκες

Οι εξορύξεις δεν επηρεάζουν όλα τα φύλα με τον ίδιο τρόπο. Οι γυναίκες στις τοπικές κοινότητες (ιδιαίτερα στον Παγκόσμιο Νότο και σε αυτόχθονες πληθυσμούς) πλήττονται δυσανάλογα:

Η ρύπανση του νερού και του αέρα από τοξικά απόβλητα (π.χ. υδράργυρος, κυάνιο) προκαλεί αποβολές, γενετικές ανωμαλίες και προβλήματα υγείας που επιβαρύνουν άμεσα το γυναικείο σώμα και την αναπαραγωγή.

Επιπλέον, οι εξορυκτικές βιομηχανίες προσφέρουν θέσεις εργασίας κυρίως σε άνδρες. Ταυτόχρονα, καταστρέφουν την παραδοσιακή γεωργία και τους πόρους (νερό, δάση) από τους οποίους εξαρτώνται οι γυναίκες για να θρέψουν τις οικογένειές τους, καθιστώντας τις οικονομικά εξαρτημένες.

Διατάραξη του κοινωνικού ιστού και βία

Η έλευση μεγάλων εξορυκτικών έργων συχνά συνοδεύεται από την εγκατάσταση καταυλισμών με χιλιάδες άνδρες εργάτες . Αυτό οδηγεί συχνά σε κατακόρυφη αύξηση της έμφυλης βίας, της σεξουαλικής κακοποίησης και της εμπορίας ανθρώπων (trafficking) στις γύρω περιοχές.

Οι οικοφεμινίστριες επισημαίνουμε ότι η βία ενάντια στη γη (εξόρυξη) συμβαδίζει πάντα με τη βία ενάντια στα σώματα των γυναικών.

Οι Γυναίκες στην πρώτη γραμμή της αντίστασης

Οι γυναίκες διεθνώς ηγούνται των κινημάτων κατά των εξορύξεων.

Από το ιστορικό κίνημα Chipko στην Ινδία μέχρι τις αυτόχθονες γυναίκες στην Αμαζονία και την Κεντρική Αμερική, οι γυναίκες υπερασπίζονται τα εδάφη τους όχι μόνο ως οικονομικό αγαθό, αλλά ως πηγή ζωής, πολιτισμού και ιερής σύνδεσης.

Η αντίστασή τους δεν είναι απλώς περιβαλλοντική, αλλά μια μάχη για την επιβίωση των κοινοτήτων τους απέναντι σε αυτό που ονομάζεται «νεκροπολιτική» των εξορύξεων.

Επιπτώσεις των εξορύξεων στις γυναίκες – Παγκόσμια

Οι επιπτώσεις των εξορύξεων στις γυναίκες σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελούν αντικείμενο εκτεταμένων μελετών από διεθνείς οργανισμούς (όπως το **UN Women**, η **Παγκόσμια Τράπεζα** και το **Human Rights Watch**). Τα δεδομένα δείχνουν ότι ενώ τα οικονομικά οφέλη των εξορύξεων (κέρδη, υψηλόμισθες θέσεις εργασίας) καταλήγουν κυρίως σε άνδρες, **οι γυναίκες επωμίζονται δυσανάλογα το κοινωνικό, περιβαλλοντικό και σωματικό κόστος.**

Δεδομένου ότι οι εξορύξεις πραγματοποιούνται κυρίως από εταιρείες του αποικιοκρατικού Βορρά σε χώρες του Παγκόσμιου Νότου (Αφρική, Λατινική Αμερική, Ασία), οι βασικές επιπτώσεις στις ως επι των πλείστων αγροτικές κοινότητες στις οποίες υλοποιούνται, εντοπίζονται στους εξής άξονες:

Έμφυλη Βία (Gender-Based Violence - GBV)

Η δημιουργία μεταλλείων ή πλατφορμών εξόρυξης σε απομακρυσμένες περιοχές προσελκύει χιλιάδες άνδρες εργάτες (το φαινόμενο των "boomtowns" ή "man camps").

Αύξηση της βίας: Σύμφωνα με διεθνείς εκθέσεις (π.χ. του IIED- International Institute for Environment and Development 2025), οι περιοχές αυτές παρουσιάζουν κατακόρυφη αύξηση στην ενδοοικογενειακή βία, τις σεξουαλικές επιθέσεις και τον βιασμό.

Σεξουαλική εκμετάλλευση: Η οικονομική εξαθλίωση των τοπικών κοινωνιών συχνά αναγκάζει γυναίκες και νεαρά κορίτσια να στραφούν στην εξαναγκαστική πορνεία (sex work) ή γίνονται θύματα σωματεμπορίας (trafficking) γύρω από τους καταυλισμούς.

Εργασιακή παρενόχληση: Στις περιπτώσεις που οι γυναίκες εργάζονται στην ίδια την εξόρυξη (κυρίως σε ανεπίσημες, μικρής κλίμακας εξορύξεις – ASM (Artisanal and Small-Scale Mining)), αντιμετωπίζουν ακραία σεξουαλική παρενόχληση, ανισότητα στις αμοιβές και έλλειψη ασφάλειας.

Υγεία και Αναπαραγωγικό Σύστημα

Οι γυναίκες είναι βιολογικά και κοινωνικά πιο εκτεθειμένες στις τοξικές ουσίες των εξορύξεων (υδράργυρος, μόλυβδος, κυάνιο, βαρέα μέταλλα).

Αναπαραγωγική υγεία: Η μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα συνδέεται άμεσα με υψηλά ποσοστά αποβολών, υπογονιμότητας, πρόωρων τοκετών και συγγενών ανωμαλιών στα νεογνά.

Καθημερινή έκθεση: Κυρίως σε χώρες του Παγκόσμιου Νότου και σε αγροτικές κοινωνίες οι γυναίκες έχουν παραδοσιακά τον ρόλο να συλλέγουν νερό (πχ για πλυσίμο ρουχών κλπ) σε μολυσμένα ποτάμια οπότε έρχονται σε συχνότερη δερματική επαφή με τα τοξικά απόβλητα.

Απώλεια Γης και Οικονομικός Αποκλεισμός

Σε πολλές αγροτικές περιοχές του Παγκόσμιου Νότου, οι γυναίκες παράγουν το 40-80% των τροφίμων, αλλά σπάνια έχουν νόμιμους τίτλους ιδιοκτησίας της γης.

Απουσία αποζημιώσεων: Όταν οι εταιρείες ή το κράτος δεσμεύουν τη γη για εξορύξεις, οι αποζημιώσεις δίνονται σχεδόν αποκλειστικά στους άνδρες (ως επίσημους ιδιοκτήτες). Οι γυναίκες χάνουν τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν, χωρίς να λάβουν κανένα οικονομικό αντιστάθμισμα.

Μετάβαση σε χρηματική οικονομία: Η καταστροφή της οικονομίας της επιβίωσης (subsistence economy) αναγκάζει τις κοινότητες να βασίζονται αποκλειστικά στο χρήμα. Αυτό καθιστά τις γυναίκες απόλυτα εξαρτημένες οικονομικά από τους άνδρες που εργάζονται στα ορυχεία.

Δυσανάλογο «Βάρος Φροντίδας» (Care Burden)

Όταν το περιβάλλον υποβαθμίζεται, η καθημερινή επιβίωση μιας οικογένειας γίνεται πολύ πιο δύσκολη υπόθεση, η οποία πέφτει στις πλάτες των γυναικών:

Χρόνος και κόπος: Λόγω της αποξήρανσης ή της μόλυνσης των κοντινών πηγών και της αποψίλωσης των δασών, οι γυναίκες αναγκάζονται να περπατούν πολλές ώρες παραπάνω κάθε μέρα για να βρουν καθαρό νερό και καύσιμη ύλη (ξύλα).

Φροντίδα ασθενών: Η αύξηση των ασθενειών στην κοινότητα (αναπνευστικά προβλήματα από τη σκόνη, καρκίνοι, δερματικές παθήσεις) αυξάνει τον χρόνο που πρέπει να αφιερώσουν οι γυναίκες στη φροντίδα των άρρωστων μελών της οικογένειας.

Πολιτική και Κοινωνική Περιθωριοποίηση

Αποκλεισμός από τις αποφάσεις: Κατά τις διαβουλεύσεις των εξορυκτικών εταιρειών με τις τοπικές κοινότητες, οι γυναίκες σπάνια καλούνται στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Οι αποφάσεις λαμβάνονται από τους άνδρες ηγέτες, αγνοώντας τις ανάγκες των γυναικών.

Στοχοποίηση ακτιβιστριών: Οι γυναίκες που βγαίνουν στην πρώτη γραμμή για να υπερασπιστούν τη γη τους (environmental defenders) αντιμετωπίζουν ειδικές μορφές καταστολής, όπως η δημόσια διαπόμπευση, η απειλή σεξουαλικής βίας και η κοινωνική απομόνωση.

Επιπτώσεις των εξορύξεων στις γυναίκες- Βαλκάνια

Στα Βαλκάνια, η συζήτηση γύρω από τις εξορύξεις έχει ενταθεί κατακόρυφα λόγω της ανάγκης της Ευρώπης για **κρίσιμες πρώτες ύλες** (όπως το λίθιο στην κοιλάδα Γιάνταρ της Σερβίας, ο χαλκός στο Μπορ και ο λιγνίτης στη Βοσνία και τη Βόρεια Μακεδονία).

Σύμφωνα με μελέτες περιβαλλοντικών οργανώσεων και φεμινιστικών δικτύων στην περιοχή (όπως το **Center for Green Politics** στο Βελιγράδι και εκθέσεις του δικτύου **Capire**), οι επιπτώσεις των εξορύξεων και της βαριάς ενεργειακής βιομηχανίας στις γυναίκες των Βαλκανίων έχουν πολύ συγκεκριμένα, τοπικά χαρακτηριστικά:

Το «Αόρατο» Κόστος στην Υγεία και τη Φροντίδα

Σε βιομηχανικές και εξορυκτικές πόλεις των Βαλκανίων (όπως το Μπορ στη Σερβία, το Μπίτολα στη Βόρεια Μακεδονία ή η Τούζλα στη Βοσνία), η ρύπανση του αέρα και του νερού είναι από τις υψηλότερες στην Ευρώπη.

Η μακροχρόνια έκθεση σε μικροσωματίδια και βαρέα μέταλλα συνδέεται με αυξημένα ποσοστά αποβολών, υπογονιμότητας και αναπνευστικών προβλημάτων στα παιδιά.

Στα Βαλκάνια, οι γυναίκες αναλαμβάνουν πάνω από το **70% της απλήρωτης οικιακής εργασίας και της φροντίδας**. Όταν τα παιδιά ή οι ηλικιωμένοι αρρωσταίνουν από τη ρύπανση, οι μητέρες και οι γυναίκες είναι εκείνες που αναγκάζονται να αφήσουν τη δουλειά τους ή να μειώσουν τις ώρες τους για να τους φροντίσουν, χάνοντας την οικονομική τους αυτονομία.

Ενεργειακή Φτώχεια και Οικιακή Επιβίωση

Σε πολλές επαρχιακές περιοχές των Βαλκανίων που εξαρτώνται από τα ορυχεία, η θέρμανση των σπιτιών βασίζεται ακόμα στο ξύλο ή το φθινό κάρβουνο. Η διαχείριση της θέρμανσης, η συλλογή καύσιμης ύλης και η αντιμετώπιση της αιθάλης μέσα στο σπίτι είναι παραδοσιακά «γυναικεία δουλειά». Όταν οι εξορυκτικές δραστηριότητες υποβαθμίζουν τα τοπικά δάση ή αυξάνουν τις τιμές της ενέργειας, οι γυναίκες είναι αυτές που αναγκάζονται να «κόψουν» από άλλες ανάγκες (όπως η ιατρική περίθαλψη ή η διατροφή) για να κρατήσουν το σπίτι ζεστό.

Ένας Ανδροκρατούμενος Ενεργειακός Τομέας

Το οικονομικό μοντέλο των Βαλκανίων γύρω από τα ορυχεία είναι **βαθιά πατριαρχικό**. Οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν **λιγότερο από το 12% του εργατικού δυναμικού** στον τομέα των εξορύξεων και της ενέργειας στα Δυτικά Βαλκάνια (και κάτω από 5% σε τεχνικές/διοικητικές θέσεις). Τα κέρδη και οι καλοπληρωμένες θέσεις πηγαίνουν στους άνδρες, ενώ οι γυναίκες υφίστανται μόνο τις περιβαλλοντικές συνέπειες, μένοντας αποκλεισμένες από τα κέντρα λήψης αποφάσεων για το μέλλον της περιοχής τους.

Καταστροφή της Αγροτικής Οικονομίας και «Πράσινη Αποικιοκρατία»

Πολλά από τα νέα εξορυκτικά έργα (όπως το αμφιλεγόμενο έργο λιθίου της Rio Tinto στη Σερβία) σχεδιάζονται σε εύφορες αγροτικές κοιλάδες. Στην επαρχία των Βαλκανίων, οι γυναίκες στηρίζουν την τοπική οικονομία μέσω της παραδοσιακής γεωργίας, της μελισσοκομίας και της παραγωγής οργανικών προϊόντων. Η μετατροπή αυτών των περιοχών σε «ζώνες θυσίας» (sacrifice zones) για την πράσινη μετάβαση της υπόλοιπης Ευρώπης στερεί από τις γυναίκες τη γη τους και τη δυνατότητα αυτόνομης βιοποριστικής εργασίας.

Η Βαλκανική Αντίσταση: Γυναίκες στην Πρώτη Γραμμή

Το πιο ελπιδοφόρο στοιχείο είναι ότι οι γυναίκες στα Βαλκάνια έχουν βγει μπροστά στα κινήματα κατά των εξορύξεων και της περιβαλλοντικής καταστροφής, καταφέροντας μάλιστα κάτι μοναδικό: **να γεφυρώσουν εθνοτικές και θρησκευτικές διαιρέσεις**.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι δικτυώσεις ακτιβιστριών μεταξύ Σερβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (όπως στην περιοχή Majevica και Ozren). Γυναίκες Σέρβες, Βόσνιες και Κροάτισσες ενώνονται ενάντια στα κοινά εξορυκτικά έργα που απειλούν τα ποτάμια και τα βουνά τους, δηλώνοντας ότι **«το καθαρό νερό και η υγεία των παιδιών μας δεν έχουν εθνικότητα»**.

Η δυναμική τους παρουσία θυμίζει το ιστορικό κίνημα των «Γενναίων Γυναικών της Krušića» στη Βοσνία (που μπλόκαραν υδροηλεκτρικά έργα), αποδεικνύοντας ότι ο οικοφεμινισμός στα Βαλκάνια δεν είναι απλώς θεωρία, αλλά καθημερινή πράξη επιβίωσης και αντίστασης.

Επιπτώσεις των εξορύξεων στις γυναίκες- Ελλάδα

Στην Ελλάδα, η συζήτηση για τις εξορύξεις και τις έμφυλες επιπτώσεις τους επικεντρώνεται κυρίως σε δύο μεγάλες ζώνες: τις μεταλλευτικές δραστηριότητες στη Βορειοανατολική Χαλκιδική (χρυσός/χαλκός στις Σκουριές και το Στρατώνι) και τη λιγνιτική βιομηχανία στη Δυτική

Μακεδονία (Πτολεμαΐδα, Κοζάνη, Φλώρινα), η οποία πλέον βρίσκεται σε φάση απολιγνιτοποίησης.

Οι επιπτώσεις στις γυναίκες σε αυτές τις περιοχές έχουν ιδιαίτερα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, όπως αναδεικνύονται μέσα από τοπικές μελέτες, μαρτυρίες και φεμινιστικές αναλύσεις:

Οικονομικός Αποκλεισμός

Οι εξορυκτικές βιομηχανίες στην ελληνική επαρχία λειτουργούν ως οικονομικοί «μονόλιθοι».

Οι θέσεις εργασίας στα μεταλλεία της Χαλκιδικής ή στα ορυχεία της ΔΕΗ απευθύνονταν διαχρονικά σχεδόν αποκλειστικά σε άνδρες. Οι γυναίκες αποκλείονται από το υψηλόμισθο εργατικό δυναμικό, μένοντας σε θέσεις χαμηλής ειδίκευσης ή στην ανεργία.

Στη Χαλκιδική, η επέκταση της μεταλλείας ήρθε σε σύγκρουση με τον τουρισμό, την αγροδιατροφή, τη μελισσοκομία και την υλοτομία—τομείς όπου οι γυναίκες είχαν παραδοσιακά μεγαλύτερη οικονομική ανεξαρτησία και συμμετοχή. Η επικράτηση του μεταλλείου μείωσε τις ευκαιρίες για αυτόνομη γυναικεία επιχειρηματικότητα.

Το «Αόρατο» Κόστος στην Υγεία και τη Φροντίδα

Η περιβαλλοντική επιβάρυνση (σκόνη, βαρέα μέταλλα, αμίαντος στη Δυτική Μακεδονία, κίνδυνοι για το νερό στη Χαλκιδική) μεταφράζεται άμεσα σε έμφυλο φόρτο. Στην ελληνική επαρχία, η δομή της οικογένειας παραμένει παραδοσιακή, με τη γυναίκα να επωμίζεται σχεδόν εξ ολοκλήρου την απλήρωτη εργασία φροντίδας.

Όταν η περιβαλλοντική ρύπανση αυξάνει τα ποσοστά αναπνευστικών παθήσεων, καρκίνων ή καρδιοπαθειών στα μέλη της κοινότητας, το βάρος της καθημερινής νοσηλείας, της φροντίδας των παιδιών και των ηλικιωμένων πέφτει στις γυναίκες, εγκλωβίζοντάς τις στο σπίτι.

Κοινωνική Πόλωση και Ενδοοικογενειακή Πίεση

Η Χαλκιδική αποτέλεσε το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα κοινωνικού διχασμού στην Ελλάδα τα τελευταία 15 χρόνια, χωρίζοντας χωριά, φίλους και οικογένειες σε «μεταλλωρύχους» και «αντι-μεταλλευτικούς».

Αυτή η έντονη κοινωνική πόλωση και η αστυνομοκρατία δημιούργησαν ένα περιβάλλον μόνιμου στρες και ψυχολογικής πίεσης.

Οι γυναίκες βρέθηκαν συχνά στη μέση, προσπαθώντας να διατηρήσουν τη συνοχή των νοικοκυριών, ενώ σε πολλές περιπτώσεις η ένταση και η οικονομική αβεβαιότητα οδήγησαν σε αύξηση της ενδοοικογενειακής τριβής και βίας, θέματα που σπάνια καταγράφονται επίσημα στις κλειστές κοινωνίες της επαρχίας.

Η Δίκαιη Μετάβαση και η Νέα Πρόκληση

Με την απολιγνιτοποίηση στη Δυτική Μακεδονία, η περιοχή προσπαθεί να μεταβεί σε μια «πράσινη οικονομία». Ωστόσο, οι φεμινιστικές αναλύσεις προειδοποιούν ότι τα νέα μεγάλα έργα (π.χ. τεράστια φωτοβολταϊκά πάρκα) συνεχίζουν να σχεδιάζονται με βάση το παλιό μοντέλο:

Οι θέσεις εργασίας στην κατασκευή αυτών των έργων παραμένουν ανδροκρατούμενες.

Αν δεν υπάρξει μέριμνα για τη στήριξη των γυναικών (π.χ. μέσω γυναικείων ενεργειακών κοινοτήτων ή αγροτουρισμού), οι γυναίκες της περιοχής κινδυνεύουν να μείνουν ξανά στο περιθώριο, βιώνοντας τις συνέπειες της ανεργίας και της οικονομικής μετανάστευσης των νέων.

Το Παράδειγμα των Γυναικών της Χαλκιδικής

Ακριβώς όπως και στα Βαλκάνια, η ελληνική εμπειρία έδειξε ότι οι γυναίκες δεν υπήρξαν παθητικά θύματα. Στο κίνημα ενάντια στην εξόρυξη χρυσού στις Σκουριές, **οι γυναίκες αποτέλεσαν τη ραχοκοκαλιά της αντίστασης.**

Από τις δυναμικές καθιστικές διαμαρτυρίες στο βουνό Κάκαβος μέχρι τη δημιουργία δικτύων αλληλεγγύης όταν οι άνδρες τους διώκονταν ποινικά, οι γυναίκες της Χαλκιδικής βγήκαν μπροστά. Για εκείνες, η υπεράσπιση του δάσους και του νερού δεν ήταν μια αφηρημένη ιδεολογία, αλλά μια άμεση μάχη για το μέλλον και την υγεία των παιδιών τους, αποδεικνύοντας τον βαθιά οικοφεμινιστικό χαρακτήρα του τοπικού κινήματος στην πράξη.

Η σημερινή κατάσταση ως προς τις εξορύξεις σε Ελλάδα και Βαλκάνια

Σήμερα, το τοπίο στα σημεία εξορύξεων που αναφέραμε παρουσιάζει ραγδαίες εξελίξεις. Η πίεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ενεργειακή απεξάρτηση και εξασφάλιση **κρίσιμων πρώτων υλών** (όπως το λίθιο και ο χαλκός) έχει βάλει «φωτιά» στα περισσότερα από αυτά τα μέτωπα, φέρνοντας ξανά τις τοπικές κοινωνίες σε τροχιά σύγκρουσης.

Η κατάσταση διαμορφώνεται ως εξής:

Βορειοανατολική Χαλκιδική (Σκουριές)

Μετά από χρόνια καθυστερήσεων, παγώματος εργασιών και δικαστικών διαμαχών, το έργο στις Σκουριές βρίσκεται πλέον στην τελική του ευθεία.

Η εταιρεία Hellas Gold (θυγατρική της καναδικής Eldorado Gold) έχει επιταχύνει τις εργασίες, με το κατασκευαστικό κομμάτι να έχει ξεπεράσει το **94%**.

Τι συμβαίνει τώρα: Ήδη έχουν συσσωρευτεί εκατομμύρια τόνοι μεταλλεύματος στην επιφάνεια.

Η πρώτη παραγωγή συμπυκνώματος χαλκού-χρυσού είναι προγραμματισμένη για το **τρίτο τρίμηνο του 2026**, με την πλήρη εμπορική λειτουργία να ξεκινά προς το τέλος του έτους.

Η κοινωνική διάσταση: Το εργατικό δυναμικό στο εργοτάξιο εκτινάχθηκε σε πάνω από 3.200 άτομα (κυρίως άνδρες εργολάβοι), επιβεβαιώνοντας την ανδροκρατούμενη φύση του έργου, ενώ οι τοπικές φωνές ανησυχίας για το νερό και το δάσος παραμένουν ενεργές, αν και σε χαμηλότερους τόνους σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία.

Δυτική Μακεδονία (Πτολεμαΐδα, Κοζάνη)

Η περιοχή βιώνει τη μεγάλη και επώδυνη φάση της **Απολιγνιτοποίησης** και της λεγόμενης «Δίκαιης Μετάβασης».

Τα παλιά ορυχεία λιγνίτη κλείνουν σταδιακά ή υπολειτουργούν. Η περιοχή μετατρέπεται με ταχείς ρυθμούς σε ενεργειακό κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ).

Τι συμβαίνει τώρα: Τεράστια φωτοβολταϊκά πάρκα (από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη) εγκαθίστανται στα παλιά εδάφη των ορυχείων.

Η έμφυλη διάσταση: Οι φόβοι των φεμινιστικών οργανώσεων επιβεβαιώνονται σε μεγάλο βαθμό: η ανεργία πλήττει δυσανάλογα τις γυναίκες της περιοχής. Οι νέες θέσεις εργασίας στις ΑΠΕ αφορούν κυρίως το στάδιο της κατασκευής (βαριά τεχνικά επαγγέλματα που απασχολούν άνδρες), ενώ οι μόνιμες θέσεις συντήρησης είναι ελάχιστες, οδηγώντας πολλές νέες γυναίκες σε εσωτερική ή εξωτερική μετανάστευση.

Κοιλάδα Γιάνταρ, Σερβία (Το μέτωπο του Λιθίου)

Εδώ σημειώνεται η μεγαλύτερη περιβαλλοντική και κοινωνική «έκρηξη» στα Βαλκάνια.

Αν και η σερβική κυβέρνηση είχε ακυρώσει τις άδειες της πολυεθνικής Rio Tinto το 2022 μετά από μαζικές διαδηλώσεις, το έργο **επέστρεψε δυναμικά**. Το καλοκαίρι του 2024, υπό την πίεση της ΕΕ και της Γερμανίας (που αναζητούν λίθιο για τις μπαταρίες των ευρωπαϊκών ηλεκτρικών αυτοκινήτων), η Σερβία υπέγραψε συμφωνία για την επανέναρξη του έργου.

Τι συμβαίνει τώρα: Η κυβέρνηση του Αλεξάνταρ Βούτσιτς προωθεί το έργο με στόχο την έναρξη της εξόρυξης το **2028**, υποσχόμενη δημοψήφισμα.

Αντίσταση και Γυναίκες: Ένα νέο, τεράστιο κύμα οργής και διαδηλώσεων σαρώνει τη Σερβία (σε πόλεις όπως το Λόζνιτσα, το Σάμπας και το Βελιγράδι). Τοπικές οργανώσεις, όπως το «Ne damo Jadar» (Δεν δίνουμε το Γιάνταρ), με ηγετικές γυναικείες φυσιογνωμίες στην πρώτη γραμμή (αγρότισσες και επιστημότισσες), δίνουν καθημερινή μάχη ενάντια στη χρήση χιλιάδων τόνων θειικού οξέος που απειλεί να νεκρώσει την εύφορη αγροτική κοιλάδα.

Βοσνία-Ερζεγοβίνη (Όρος Όζρεν & Μαγιέβιτσα)

Η Βοσνία αντιμετωπίζει παρόμοια πίεση με τη Σερβία, καθώς τα βουνά της είναι πλούσια σε λίθιο, βόριο και άλλα στρατηγικά μέταλλα. Ξένες εταιρείες πραγματοποιούν ερευνητικές γεωτρήσεις, συναντώντας όμως σθεναρή τοπική αντίσταση.

Τι συμβαίνει τώρα: Οι προσπάθειες των πολιτών να κηρυχθούν αυτές οι περιοχές ως προστατευόμενα φυσικά πάρκα συναντούν εμπόδια από την πολιτική ηγεσία που επιθυμεί τις επενδύσεις.

Η οικοφεμινιστική πράξη: Οι γυναίκες των ορεινών αυτών κοινοτήτων συνεχίζουν να οργανώνουν μπλόκα και κοινές διαμαρτυρίες. Το δίκτυο αλληλεγγύης τους με τις γυναίκες της Σερβίας έχει ενισχυθεί, καθώς οι εξορύξεις εκατέρωθεν του ποταμού Δρίνου απειλούν τον κοινό υδροφόρο ορίζοντα.

Αγώνες κατά των εξορύξεων στους οποίους πρωτοστάτησαν γυναίκες

Στην ιστορία των περιβαλλοντικών κινημάτων, οι γυναίκες όχι μόνο βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή του αγώνα κατά των καταστροφικών εξορύξεων, αλλά κατάφεραν να πετύχουν **ιστορικές νίκες** απέναντι σε πανίσχυρες πολυεθνικές εταιρείες και αυταρχικές κυβερνήσεις.

Ακολουθούν μερικά από τα πιο εμβληματικά, παγκόσμια παραδείγματα όπου οι γυναίκες πρωτοστάτησαν και κέρδισαν:

Η νίκη κατά της BHP Billiton στο νησί Γκρενάντα (Φιλιππίνες)

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, ο παγκόσμιος κολοσσός BHP Billiton σχεδίαζε μια τεράστια εξόρυξη νικελίου στο νησί Γκρενάντα, μια περιοχή με μοναδική βιοποικιλότητα και αυτόχθονες πληθυσμούς. Οι γυναίκες των αυτοχθόνων φυλών (ιδιαίτερα της φυλής Tagbanua) συνειδητοποίησαν ότι το μεταλλείο θα μόλυνε τις πηγές νερού και τους ιερούς τους τόπους.

Οργάνωσαν το κίνημα, δημιούργησαν ανθρώπινες αλυσίδες γύρω από τα εργοτάξια και χρησιμοποίησαν το εθνικό και διεθνές δίκαιο για να αποδείξουν ότι δεν είχε δοθεί η συγκατάθεσή τους. Το 2002, η BHP Billiton αναγκάστηκε να **αποσυρθεί πλήρως** από το νησί, αποτελώντας μια από τις πρώτες μεγάλες νίκες αυτοχθόνων γυναικών κατά της εξορυκτικής βιομηχανίας στην Ασία.

Máxima Acuña: Η γυναίκα που σταμάτησε το μεταλλείο Conga (Περού)

Η Máxima Acuña, μια φτωχή αγρότισσα από τις Άνδεις του Περού, έγινε το παγκόσμιο σύμβολο του αγώνα κατά των εξορύξεων χρυσού. Η εταιρεία Newmont Mining Corporation σχεδίαζε το έργο "Conga", το οποίο θα κατέστρεφε τέσσερις ιερές λίμνες των Άνδεων για να τις μετατρέψει σε χωματερές τοξικών αποβλήτων. Η εταιρεία προσπάθησε να διώξει βίαια την Acuña από τη γη της, η οποία βρισκόταν ακριβώς στο κέντρο του σχεδιαζόμενου ορυχείου. Η ίδια και η οικογένειά της ξυλοκοπήθηκαν από την ιδιωτική ασφάλεια της εταιρείας και την αστυνομία, και τα σπίτια τους καταστράφηκαν επανειλημμένα. Εκείνη αρνήθηκε να φύγει, οργανώνοντας παράλληλα τις γυναίκες των γύρω κοινοτήτων. Μετά από έναν δικαστικό μααραθώνιο, το 2014 τα δικαστήρια δικαίωσαν την Acuña. Το 2016, η Newmont ανακοίνωσε ότι **εγκαταλείπει οριστικά το έργο Conga** λόγω της κοινωνικής αντίστασης. Η Acuña τιμήθηκε με το Διεθνές Περιβαλλοντικό Βραβείο Goldman (το «Νόμπελ του Περιβάλλοντος»). <https://www.youtube.com/watch?v=Gz8eZx8V4Uo>

Pua Bala και οι γυναίκες του Niyamgiri (Ινδία)

Η πολυεθνική Vedanta Resources σχεδίαζε μια τεράστια ανοιχτή εξόρυξη βωξίτη στα βουνά Niyamgiri της πολιτείας Οντίσα στην Ινδία. Τα βουνά αυτά θεωρούνται ιερά από τη φυλή Dongria Kondh. Οι γυναίκες της φυλής, με ηγετική μορφή την ακτιβίστρια **Pua Bala**, πρωτοστάτησαν στις κινητοποιήσεις. Σχημάτισαν ανθρώπινα τείχη για να εμποδίσουν τα μηχανήματα, αντιμετώπισαν την κρατική βία και οργάνωσαν τις κοινότητές τους ώστε να ψηφίσουν ομόφωνα κατά του έργου στα τοπικά συμβούλια (Gram Sabhas). Το 2013, το Ανώτατο Δικαστήριο της Ινδίας εξέδωσε μια ιστορική απόφαση, δίνοντας στις τοπικές κοινότητες το δικαίωμα βέτο. Η Vedanta αναγκάστηκε να **ακυρώσει τα σχέδια εξόρυξης**, σε μια από τις πιο σημαντικές νίκες των αυτοχθόνων στην ιστορία της Ινδίας.

Οι «Γενναίες Γυναίκες της Kruščica» (Βοσνία-Ερζεγοβίνη)

Αν και δεν πρόκειται για κλασική εξόρυξη μετάλλων, το παράδειγμα αυτό αφορά την «εξόρυξη» και εκμετάλλευση φυσικών πόρων (νερού) μέσω της κατασκευής φραγμάτων και μικρών υδροηλεκτρικών σταθμών, που λειτουργούν με την ίδια καταστροφική λογική. Τον Αύγουστο του 2017, οι γυναίκες του χωριού Kruščica αποφάσισαν να πάρουν την κατάσταση στα χέρια τους όταν έμαθαν ότι βαριά μηχανήματα θα κατέστρεφαν το ποτάμι τους. Καθώς οι άνδρες του χωριού απειλούνταν με άμεση απόλυση από τις δουλειές τους αν διαμαρτύρονταν, **οι γυναίκες σχημάτισαν ένα ανθρώπινο μπλόκο στη μοναδική γέφυρα** που οδηγούσε στο ποτάμι. Έμειναν εκεί για **503 ημέρες και νύχτες**, 24 ώρες το 24ωρο, αντέχοντας το κρύο, το χιόνι και τις βίαιες επιθέσεις της ειδικής αστυνομίας.

Τον Δεκέμβριο του 2018, το αρμόδιο δικαστήριο **ακύρωσε** τις περιβαλλοντικές άδειες για τους σταθμούς. **Οι γυναίκες κέρδισαν, το ποτάμι σώθηκε και το κίνημά τους ενέπνευσε περιβαλλοντικούς αγώνες σε όλα τα Βαλκάνια.**

Η ιστορική απαγόρευση εξορύξεων στο Ελ Σαλβαδόρ (Vidina Morales)

Το Ελ Σαλβαδόρ έγινε η πρώτη χώρα στον κόσμο που απαγόρευσε δια νόμου όλες τις μεταλλευτικές εξορύξεις χρυσού και αργύρου στο έδαφός της. Η νίκη αυτή ήταν το αποτέλεσμα ενός σκληρού, 12ετούς αγώνα των τοπικών κοινοτήτων κατά της канаδικής εταιρείας Pacific Rim. Οι γυναίκες, όπως η **Vidina Morales** και άλλες ηγέτιδες της «Εθνικής Σύμπραξης κατά των Μεταλλείων», οργάνωσαν τις αγροτικές περιοχές, ενημέρωσαν τον πληθυσμό για τη θανάσιμη απειλή του κυανίου στο λιγοστό νερό της χώρας και συμάχησαν με την Καθολική Εκκλησία. Ο αγώνας είχε βαρύ τίμημα, καθώς πολλοί ακτιβιστές δολοφονήθηκαν. Το 2017, το κοινοβούλιο του

Ελ Σαλβαδόρ ψήφισε με συντριπτική πλειοψηφία τον **νόμο για την καθολική απαγόρευση των εξορύξεων μετάλλων**, μια ιστορική νίκη του οικοφεμινιστικού και περιβαλλοντικού κινήματος σε εθνικό επίπεδο.

Συμπέρασμα: Οι εξορύξεις τείνουν να ενισχύουν τις ήδη υπάρχουσες πατριαρχικές δομές. Μετατρέπουν ισότιμες, παραδοσιακές κοινωνίες σε βαθιά άνισες, όπου η γυναίκα χάνει την αυτονομία της και μετατρέπεται στο κύριο θύμα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Σήμερα, η ανάγκη της Ευρώπης για «πράσινη μετάβαση» μετατρέπει τα Βαλκάνια και την ελληνική επαρχία σε **«ζώνες θυσίας»**. Στα σημεία αυτά, οι γυναίκες εξακολουθούν να βρίσκονται στην πιο ευάλωτη θέση όσον αφορά τις επιπτώσεις στην καθημερινότητά τους, αλλά ταυτόχρονα παραμένουν μια υπολογίσιμη δύναμη αντίστασης. Για τον οικοφεμινισμό, οι εξορύξεις δεν είναι απλώς ένα οικονομικό ή περιβαλλοντικό ζήτημα, αλλά μια **έμφυλη κρίση**. Η λύση δεν βρίσκεται απλώς σε «πιο πράσινες» εξορύξεις, αλλά στην ανατροπή του μοντέλου που θεωρεί τη φύση και τις γυναίκες ως αναλώσιμα αντικείμενα προς εκμετάλλευση.

References

Ολες αυτές οι περιπτώσεις είναι επίσημα και αναλυτικά καταγεγραμμένες. Δεν πρόκειται απλώς για προφορικές μαρτυρίες ή ακτιβιστικές ιστορίες, αλλά για γεγονότα που έχουν αποτυπωθεί σε **δικαστικές αποφάσεις, κρατικά έγγραφα, διεθνείς εκθέσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ακαδημαϊκές μελέτες**.

Για όποι@ επιθυμεί να ανατρέξει στις επίσημες πηγές, μπορείς να αναζητήσει στα εξής σημεία:

Διεθνείς Βάσεις Δεδομένων και Χάρτες Καταγραφής

Environmental Justice Atlas (EJAtlas): Πρόκειται για τον πιο έγκυρο παγκόσμιο ψηφιακό χάρτη που καταγράφει περιβαλλοντικές συγκρούσεις, ο οποίος συντονίζεται από το Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης (ICTA-UAB). Εκεί υπάρχουν πλήρεις, επίσημοι φάκελοι για την υπόθεση της Máxima Acuña (Conga), της Vedanta στην Ινδία, καθώς και για τις Σκουριές και το Γιάνταρ στη Σερβία, με βιβλιογραφία και δικαστικά έγγραφα.

Business & Human Rights Resource Centre: Μια διεθνής βάση δεδομένων που παρακολουθεί τις επιδόσεις των εταιρειών (όπως η Newmont, η BHP και η Rio Tinto) σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Περιλαμβάνει τις επίσημες καταγγελίες κατά των εταιρειών, τις απαντήσεις των ίδιων των πολυεθνικών και τις δικαστικές εξελίξεις.

Επίσημα Δικαστικά Έγγραφα και Κρατικοί Νόμοι

Για το Ελ Σαλβαδόρ: Ο νόμος που απαγορεύει τις εξορύξεις είναι δημοσιευμένος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του Ελ Σαλβαδόρ (Diario Oficial, 29 Μαρτίου 2017, Ley de Prohibición de la Minería Metálica). Επίσης, η υπόθεση έχει καταγραφεί στα επίσημα αρχεία του **ICSID** (Διεθνές

Κέντρο Διευθέτησης Επενδυτικών Διαφορών της Παγκόσμιας Τράπεζας), όπου η χώρα κέρδισε τη δικαστική μάχη κόντρα στην πολυεθνική.

Για την Ινδία (Vedanta): Η απόφαση-σταθμός του **Ανωτάτου Δικαστηρίου της Ινδίας** (Supreme Court of India) το 2013 (Orissa Mining Corporation vs. Ministry of Environment & Forests) είναι ελεύθερα προσβάσιμη στα νομικά αρχεία και αποτελεί δεδικασμένο για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων παγκοσμίως.

Για τη Βοσνία (Kruščica): Οι αποφάσεις ακύρωσης των αδειών είναι καταγεγραμμένες στα αρχεία του **Αρμόδιου Δικαστηρίου του Νόβι Τράβνικ** (2018), το οποίο δικαίωσε τις γυναίκες του χωριού.

Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Global Witness: Κάθε χρόνο εκδίδει την επίσημη έκθεση για τους δολοφονημένους και διωκόμενους υπερασπιστές του περιβάλλοντος (Environmental Land Defenders). Η ιστορία της Máxima Acuña και των γυναικών στη Λατινική Αμερική καταγράφεται εκτενώς εκεί.

Goldman Environmental Prize: Ο επίσημος οργανισμός των «Νόβι Τράβνικ» (Goldman Environmental Foundation) διατηρεί πλήρες αρχείο, βίντεο, μαρτυρίες και νομικά στοιχεία για τις γυναίκες που έχουν βραβευτεί, όπως η Máxima Acuña (2016) και οι «Γενναίες Γυναίκες της Kruščica» (που έλαβαν το αντίστοιχο ευρωπαϊκό βραβείο EuroNatur το 2019).

UN Women και UNEP (Πρόγραμμα Περιβάλλοντος του ΟΗΕ): Έχουν εκδώσει κοινές θεματικές εκθέσεις για τη «Γυναίκα, το Περιβάλλον και την Ειρήνη», όπου χρησιμοποιούν τις περιπτώσεις των Φιλιππίνων και της Ινδίας ως πρότυπα (case studies) γυναικείας ηγεσίας σε περιβαλλοντικές κρίσεις.